

ҚУРИЛИШ МАТЕРИАЛЛАРИ САНОАТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИДА ҚУРИЛИШ КЛАСТЕРИНИНГ АҲАМИЯТИ

Узоқова Умида

Тошкент давлат иқтисодиёт университети докторанти

Аннотация: Ушбу илмий мақолада қурилиш материаллари саноатини ривожлантиришида қурилиш тармоғида фаолият олиб боровчи корхоналарда кластерни шакллантириши бу орқали қурилиш материалларини ишлаб чиқаришида тежамкор ишлаб чиқаришини ташиқил этиши орқали иқтисодий самарадорликни ошириши йўллари, соҳасини ривожлантириши борасидаги мавжуд муаммолар аниқланган ва уларни бартараф этиши йўллари бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: қурилиш соҳаси, қурилиш материаллари, кластер тушунчаси, ишлаб чиқариши харажатлари, ишлаб чиқариши, ишлаб чиқаришини маҳаллийлаштириши.тежамкор ишлаб чиқариши, қайта ишлаб чиқариши, бошқарув самарадорлиги, меҳнат ресурслари, корхона, ташиқилот, рақобатлашган бозор, бошқарув механизми.

КИРИШ

Минтақавий қурилиш кластерининг шаклланиши ва ривожланиши қурилиш саноатининг минтақа иқтисодиётидаги ўрни ва ўрнини ошириш ва унинг рақобатбардошлигини ошириш учун муҳим воситадир. Шу билан бирга, миллий ва минтақавий даражаларда минтақавий қурилиш кластерларини яратиш шарт-шароитларининг кенг муҳокамасидан қатъи назар, инновацион ривожланишни ҳисобга олган ҳолда қурилиш соҳасида тадбиркорлик субъектларини бирлаштириш бўйича минтақавий кластер ташаббусларини амалга оширишнинг услубий жиҳатлари етарлича тадқиқ этилмаган.

Қурилиш кластерини ташкил этишнинг яна бир афзаллиги шундаки, қурилиш кластерини ташкил этиш орқали, тармоқ корхоналари ўртасида қурилиш материалларини етказиб беришдаги муаммоларини ҳал этиш имконияти яратилади.

Кластердаги корхоналар мустаҳкам алоқаларни намоёиш этади. Кластердаги географик жиҳатдан концентратсияланган саноат тармоқлари ўртасидаги товарлар ва хизматлар оқими уларни ташқи иқтисодиётнинг қолган қисми билан боғлайдиган оқимга қараганда кучлироқ бўлгандагина ўзини оқлайди. Кластерлаш умумий муаммо ва тўсиқларни енгиб ўтишнибозор ҳамкорлиги асосида осонлаштиради.

Кластерлаш шароитида қурилиш соҳасини ривожлантириш ундаги кичик, ўрта ва йирик корхоналар, давлат ҳокимияти органлари, олий ўқув юртлари, илмий-тадқиқот институтлари ва бошқалар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг турли шакллари ривожлантиришни талаб қилади. Кичик ва ўрта бизнес қурилиш соҳасидаги йирик корхоналарнинг рақобатдошлари эмас, балки шериклар сифатида

қўллаб-қувватланишини ҳис қилиб, ўзларининг бозор улушини оширишга ва янги минтақавий бозорларни ўзлаштиришга интилишлари жоиз. Улар учун минтақавий ва миллий бозорларга киришда тўсиқлар кластер доирасидаги талабларнинг унификатсияси туфайли сезиларли даражада камаяди. Бундан ташқари, улар катта буюртмаларга эга бўлиш, замонавий техник ускуналар ва дастурий таъминотни сотиб олиш, умумий савдо белгисидан фойдаланиш орқали ўз обрўсини ошириш ва ишлаб чиқариш ходимларини самарали ўқитишни ташкил этиш имкониятига эга.

Ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш зарурлиги инновациялар, инвестициялар, қурилиш фаолиятини меъёрий қўллаб-қувватлаш нуқтайи назардан минтақавий қурилиш кластерлари иштирокчиларининг таркиби корхоналар қурилиш маҳсулотини яратишдан то қурилиш хизматларини истеъмолчиларга етказишгача истеъмол қийматлари ва қийматлар занжирида иштирок этувчилар таркиби билан белгиланади.

Минтақавий қурилиш кластерларини ривожлантириш жараёни ҳар доим ҳам ҳар хил минтақавий кластерларга ўхшаш бўлмаган бир қатор босқичларни ўз ичига олади. Шунини таъкидлаш керакки, кластерни шакллантириш давлат ташаббуси билан тегишли минтақада тегишли сиёсат ишлаб чиқилгандан сўнг бошланади. Бунда алоҳида қурилиш компанияларининг ҳукумат сиёсатига монанд ҳолда ва ўз ташаббуслари билан пастдан юқорига қараб кластер муносабатларига киришадилар ва интегратсия жараёни содир бўлади.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Қурилиш материаллари саноатида қурилиш саноатини кластерлаш натижаларини таҳлил қилиш учун, аввало, кластер жараёнини ривожлантириш учун “бошланғич” шартларни баҳолаш керак. Минтақанинг қурилиш комплексидаги таълим кластерининг имкониятларини таҳлил қилиш минтақанинг ишбилармонлик муҳити, ушбу соҳада муваффақиятли, рақобатбардош тармоқларнинг мавжудлиги, маҳаллий ресурсларнинг мавжудлиги, иқтисодий субъектларнинг инновацион фаолияти ва минтақанинг инфратузилмавий тўйинганлигини ўрганишдан бошланади.

Тадқиқотчилар қайд этганларидек, инвестицион жараёнлар бойроқ мазмун касб этишига инновациялар орқали эришилади. Шу нуқтайи назардан, давлат инновацион сиёсати минтақавий қурилиш кластерларини яратишда муҳим рол ўйнайди. “Давлат инновацион сиёсати яқка тартибдаги қурилиш корхоналари ва тармоқларини қўллаб-қувватлашга эмас, балки алоқаларни ривожлантиришга йўналтирилган бўлиши керак: етказиб берувчилар ҳамда истеъмолчилар, охириги истеъмолчилар ва ишлаб чиқарувчилар, ишлаб чиқарувчиларнинг ўзи ҳамда давлат муассасалари, тадбиркорлик субъектлари ва молия институтлари ўртасида, корхоналар ўртасида илмий ва ўқув соҳаси ва бошқалар”. [1]

Кластер доирасида қурилиш корхоналарини кўриб чиқиладиган иқтисодий ривожланиш тамойилларидан ташқари, минтақадаги қурилиш кластерини бошқаришнинг қуйидаги тамойилларини ажратиш кўрсатиш мумкин [2]:

Узоқ муддатли мақсадларни биринчи ўринга қўйиш принципи. Кластер фаолиятининг узоқ муддатли хусусияти ва инновацияларни жорий қилишнинг мумкин бўлган натижаларининг юқори даражадаги ноаниқлиги минтақани ривожлантиришнинг узоқ муддатли истиқболларини кўриш зарурлигини белгилайди, бу эса ўз навбатида минтақанинг қурилиш комплексини инновацион ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш зарурлигини аниқлатади;

Тармоқлараро таъсир ўтказиш принципи. Минтақа иқтисодиётида қурилиш комплексининг турли хил корхоналарини бирлаштириш шароитида энг кучли рақобатбардош устунликлар шакллантирилган бўлиб, бу кластер таркибига кирувчи барча корхоналарнинг рақобатбардошлиги ўсишига ёрдам беради. Қурилиш саноатини кластерлаш соҳа корхоналари фаолиятининг юқори инновацион ёналиши билан ажралиб туради, бу уларга қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқариш учун энг янги техника ва технологиялар турларини тезда ўзлаштиришга имкон беради, бу эса пировардида унинг янги бозорларга чиқишига ёрдам беради;

Давлатни иштирок этиш принципи. Давлат кластернинг фаолият юритиши учун ҳуқуқий полигон яратиш орқали қурилиш кластери иштирокчиларининг ўзаро муносабатлар қоидаларини белгилайди, инновацион жараён иштирокчилари ўртасидаги ўзаро алоқалар схемасини такомиллаштиради ва инновациялар, хусусан, замонавий технологияларни жорий этиш қобилиятини оширади;

мультипликатор эффекти принципи – “минтақавий ижтимоий-иқтисодий тизимлар даражасида янгиликларни жорий этиш иқтисодий, ижтимоий, экологик, илмий-техник ва бошқа таъсирларни олишга қаратилган бўлиши керак”.

Минтақавий қурилиш кластери бизнес ҳамкорликнинг бошқа шаклларида ижобий ажралиб тура олиши учун кластер аъзолари инновацион ёналган бўлишлари лозим. “Энг муваффақиятли кластерлар техник соҳада ютуқ амалга ошириладиган ёки кейинчалик янги бозор жойларини ривожлантирилиши кутилаётган жойда шаклланади. Шу муносабат билан минтақавий инновацион дастурларни яратиш ва тартибга солишда кластер ёндашувидан фаол фойдаланиш зарур”. [3]

Шунга асосланиб, қурилиш мажмуасининг узоқ муддатли ривожланишини таъминлайдиган янгиликларга алоҳида эътибор қаратиш жоиз. Қурилиш мажмуасини кластерлаштиришда муҳим ёндашув қурилиш соҳасини халқ хўжалигининг бошқа тармоқларидан алоҳида кўриб чиқмасдан, улар билан ўзаро боғлиқликда ўрганиш зарурлигида ифодаланади.

Таъкидлаш жоизки, минтақавий қурилиш кластерини ривожлантириш давлат кластери сиёсати доирасидаги кластер ташаббуси натижасида юзага келади. “Кластер сиёсати бу – давлат ва жамоат ташкилотлари томонидан кластерлар ва кластер ташаббусларини ўсишини рағбатлантириш жараёнидир”. [4] Кластерни шакллантириш ва ривожлантириш бошқариладиган жараён бўлгандагина тез ва самарали натижаларга эришилиши мумкин.

“Кластер сиёсатини амалга оширишнинг муҳим мақсади, кластер ташаббусларини бошлаш ва рағбатлантириш, шунингдек, шаклланган кластерларни янада ривожлантириш учун шароитлар яратишдир. Бу кластерни ривожлантириш учун етарли шарт-шароитларни яратиш ва кластер иштирокчилари ўртасида мустаҳкам алоқаларни ўрнатишга қаратилган вектор асосида ёки технологияларни узатишни таъминлаш орқали, давлат буюртмаларини жойлаштиришни ўз ичига олган талабни рағбатлантириш стратегиясини назарда тутати”. [5]

Бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда кластерларни шакллантириш ва ривожлантириш амалиёти шуни кўрсатадики, агар у асосий омиллар ҳолатини ва минтақавий кластер фаолиятини яхшилашга қаратилган бўлса, кластер сиёсати энг самарали ҳисобланади. Бундай шароитда талабни шакллантириш кластер сиёсатини амалга оширишда энг катта таъсирга эга. Минтақавий қурилиш кластери, қурилиш комплексидан фарқли ўлароқ, корхоналар томонидан потенциал имтиёзларни аниқ кўрсатмасдан, “юқоридан” ташкил этилган корхоналарнинг бирлашиши эмас.

“Кластерни шакллантириш, ҳеч бўлмаганда, минтақавий ҳокимият томонидан ҳаракат дастурини шакллантиришни назарда тутати. Кўпинча, кластер яратишнинг биринчи босқичи ўз-ўзидан, кўплаб омиллар таъсирида давом этади, улар орасида тадбиркорлик ташаббуси алоҳида ўрин тутати. Кластерни ривожлантириш учун асос сифатида резидентлар томонидан кластерни яратиш учун таклиф қилинган умумий ресурслардан фойдаланиш имконияти деб аташ мумкин, улар орасида технологиялар, реклама каналлари, кадрлар тайёрлаш тизими, ноу-хауларни ривожлантириш тизимини кўрсатиш мумкин”. [6]

Қурилиш материаллари саноатида кластерларни шакллантирувчи субъектлар бошқа соҳаларда корхоналарига нисбатан бир қатор ўзига хос хусусиятларга эга. Жумладан: ишлаб чиқариш фаолиятининг хилма-хиллиги; қатъий белгиланган стандартлар асосида фаолият юритиш; юқори даражадаги капитал сарфи.

Шунинг учун қурилиш кластерини яратишда кластер концепсиясининг асосий қоидаларини ҳисобга олиш керак, улар қуйидагиларни ўз ичига олади [7]:

- кластерни ташкил этадиган қурилиш ва тегишли корхоналар бир хил ресурслардан фойдаланиш давомида юзага келувчи харажатларни оқилона тақсимлаш имкониятига эга бўлади;

- корхоналарнинг географик яқинлиги транспорт ва алоқа харажатларини пасайтиришга ёрдам беради;

- минтақадаги корхоналарнинг концентратсияси бир корхонадаги хусусий билимларнинг бошқа корхоналарга тарқалишига шароит яратади беради, яъни кластердаги фирмалар ходимларининг шахсий тажрибаси ва билимлари бошқа иштирокчи корхоналар ходимлари фаолияти сифатига ижобий таъсир этади. Ушбу билимларни ўзлаштириш орқали ҳар бир фирма ўз рақобатдошлигини оширишга интилади.

“Минтақавий қурилиш комплексини яратиш ҳудудий қурилиш мажмуасида, транзакция харажатлари даражасини пасайтиради, комплекс иштирокчилари ўртасидаги ўзаро таъсирнинг иқтисодий самарадорлигини оширади ва кластер аъзоларини ривожлантиришнинг стратегик истиқболларини шакллантиради. Бу атроф-муҳит омилларини ҳисобга олган ҳолда муваффақиятли иқтисодий ривожланиш учун қурилиш соҳаси корхоналарининг ресурс салоҳиятидан самарали фойдаланишни таъминлашга имкон беради. Шу билан бирга, қурилиш кластерини ривожлантириш самарадорлиги саноат корхоналаридаги интегратсия ва корпоратив бошқарув даражасига ҳам боғлиқ”. [8]

Кластерлаш шароитида, ишлаб чиқариш жараёни корхона фаолиятига айлантирилганда, мулк турлари ҳам ўзгаради, технологияларни бир тармоқдан иккинчисига ўтказиш учун мулкчилик тури шаклланади. “Кластерларнинг яратилиши ва ривожланиши туфайли трансферлар учун зарур асос яратилади, фундаментал фан, дизайн ва муҳандислик ишланмалари ва янги юқори технологияли ишлаб чиқаришлар бирлаштирилмоқда. Натижада саноатни техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш истиқболлари яратилади, инвестиция сармояларининг энг мақбул ёналишлари аниқланади ва инвестиция қарорларини қабул қилиш учун комплекс ишлаб чиқариш ҳамда технологик пакетлар шакллантирилади. Кўпайтириш мавжуд – энг катта даромад турдош тармоқлар корхоналарига сармоя қилинган маблағлар ҳисобидан таъминланади”. [9]

Қурилиш кластерини шакллантириш ва фаолияти самарадорлиги нафақат бу борадаги давлат сиёсатини амалга оширилишига, балки қурилиш соҳаси иштирокчилари ўртасидаги муносабатларнинг сифат жиҳатидан янги тузилишини ташкил этишга ҳам боғлиқдир. “Қурилиш кластерларининг самарадорлиги синергетик таъсири ишлаб чиқаришни инновацион ривожлантириш ва янги компанияларни шакллантиришга инвестицияларда ифодаланади. Натижада экспорт салоҳияти, бандлик оширилиши ва маҳсулот сифатини яхшиланиши, янги технологияларни ривожлантириш, кластер аъзоларининг рақобатбардошлиги ва самарадорлигига эришилади; кластер муносабатлари туфайли илм-фан ва ишлаб чиқариш ўртасидаги яқин алоқалар, инфратузилма ривожлантирилади, ходимларнинг билим даражаси оширилади”. [10]

Шунга асосланиб, ҳудудий қурилиш кластерини шакллантиришнинг иқтисодий салоҳиятини аниқлаш, шунингдек, қурилиш корхоналарини бирлаштиришни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизминини ишлаб чиқиш минтақанинг қурилиш комплексини ривожлантириш учун зарур шартдир. “Кластер таҳлилининг анъанавий саноат таҳлилидан фарқи шундаки, кластерларни таҳлил қилишда қўшилган қийматни шакллантириш, маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш занжирлари тўлиқ кузатилади ва ушбу тузилишда иштирок этувчиларнинг барчаси ажралиб туради”. [11]

Қурилиш кластери таркибидаги юқори рақобатбардошлиги билан ажралиб турадиган йирик корхоналар етказиб берувчилар ва буюртмачиларнинг

ривожланишини ҳам рағбатлантиради. Кичик ва ўрта бизнес барқарор йирик субъект атрофида манфаатлар уйғунлиги асосида бирлаштирилади. “Марказий корхоналар ишлаб чиқаришини диверсификация қилиш бош ташкилотларнинг технологияларидан фойдаланган ҳолда янги тармоқларни шакллантиришни рағбатлантиради”.[12]

Кластер ташаббусларини шакллантиришда давлат ҳокимияти маҳаллий органлари муҳим рол ўйнайди. Улар минтақа иқтисодиётининг кластерлаш салоҳиятини батафсил стратегик таҳлил қилади ва минтақавий кластернинг барча иштирокчиларининг манфаатларини ҳисобга олган ҳолда минтақада алоҳида тармоқларни ривожлантириш бўйича кластер дастурларини ишлаб чиқади. Бу ерда улар минтақавий иқтисодиётнинг ўзига хос хусусиятларини, алоҳида тармоқлар салоҳиятини ва иштирокчи корхоналарининг интегратсион кооперацияни ривожлантириш истагини ҳисобга олиш жоиз. Демак, “минтақани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш стратегиясига кластерларни ривожлантириш дастурини ишлаб чиқиш, таълим ва қурилиш соҳаларининг интегратсиясини рағбатлантирадиган илмий тадқиқот асослари ва илмий-тадқиқот ишларини киритиш зарур бўлади”.[13]

Қурилиш материаллари саноатида кластерларнинг йирик иштирокчилари минтақадаги мавқеларини мустаҳкамлаб, истеъмолчилар орасида уларнинг тан олиншини яхшилаганларидан сўнг, кластер таркибига етказиб берувчиларни жалб этадилар. Шу билан бирга ёки шундан сўнг минтақадаги истеъмолчилар билан ҳамда аввалроқдан рақобатчилар билан боғланган субъектлар билан ҳамкорлик алоқаларини ёлға қўйишга интиладилар. Одатда, ушбу субъектлар минтақадаги кичик ва ўрта корхоналардан иборат бўлади. Бу барча кластер аъзолари позитсияларини мустаҳкамлаш ва унинг рақобатбардошлигини оширишга ижобий таъсир кўрсатади.

Минтақавий иқтисодиётда қурилиш мажмуасининг кластерлар сифатида ишлаши мамлакат уй-жой қурилиш комплексини ривожлантириш, ички бозор ўсиши ва халқаро рақобатбардошликни ошириш имкониятларининг муҳим омилига айланиши мумкин.

Тадқиқот методологияси. Мақолада қурилиш материаллари саноатида кластерларни ташкил этиш борасида олиб борилган ислохотларни қиёсий солиштириш, статистик маълумотларни ўрганиш ва иқтисодий жиҳатдан таққослаш ва таҳлил қилиш, мантикий фикрлаш, илмий абстракциялаш, анализ ва синтез, индукция ва дедукция усулларидан кенг фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар. Замонавий иқтисодиёт фани кластерлар шаклланишини мамлакатни инновацион жиҳатдан ривожлантиришнинг муҳим омилларидан бири деб ҳисоблайди. Минтақавий қурилиш кластерларини ташкил этиш ва бошқариш механизмлари асосида кластер ташаббуслари ётади. Айни пайтда бундай илм-фанни талаб қиладиган ва юқори технологик комплексларни жадал ривожланишини таъминлашга қаратилган тизимлар мамлакатимизда ҳали чуқур тадқиқ этилмаган.

Шунга асосланиб, минтақавий қурилиш кластерларини яратишнинг услубий асосларини қайта кўриб чиқиш ва соҳадаги айрим корхоналарни унинг таркибига

қараб танлашнинг энг муҳим тамойилларини аниқлаш, шунингдек, улар ўртасидаги ўзаро таъсир қоидаларини аниқлаштириш ҳамда кластер иштирокчилари самарадорлигини баҳолашнинг ижтимоий-иқтисодий параметрларини аниқлаш жуда муҳимдир.

Шу билан бирга, корхоналар эгалари, инвесторлар, консалтинг компаниялари ва ўқув муассасалари менежерлари ҳамда давлат ҳокимияти органлари каби бирлаштирувчи иқтисодий субъектларнинг манфаатларини ўрганишни ҳисобга олган ҳолда кластер тузилмаларини шакллантириш ҳамда ривожлантириш долзарбдир.

Кластерни ташкил этувчи минтақавий корхоналар бирлашиш жараёнига тайёр бўлишлари учун, инновацияларни жорий этиш ва уларнинг рақобатбардошлигини ошириш бўйича комплекс чора-тадбирларни қабул қилиш орқали уларнинг фаолияти самарадорлигини ошириш чораларини кўриш зарур.

1-расм. Қурилиш саноатининг ривожланишида кластерларни ташкил этишнинг аҳамияти

Юқоридаги расмда эътироф этилганидек, қурилиш тармоғида кластерларни ташкил этиш орқали қуйидаги ижобий натижаларга эришилади: қурилиш тармоғида корхоналар ўртасида қурилиш материалларини узлуксиз ва ўз вақтида етказиб бериш таъминланади; қурилиш ташкилотлари томонидан амалга оширилаётган қурилиш монтаж ишларининг сифати ошади; қурилиш тармоғидаги корхоналарда ишловчиларнинг иш вақтида бўш туриб қолиш ҳолатларига барҳам берилади; пировард натижада қурилиш тармоғидаги корхоналарнинг молиявий барқарорлиги таъминланади.

Фикримизча, минтақавий қурилиш кластерига киритилган мустақил корхоналар, қурилиш фирмалари ва бошқа ташкилотлар қуйидаги хусусиятларга эга бўлиши керак: географик жиҳатдан бир ёки бир нечта минтақаларда тўпланган; қурилиш

хизматларини кўрсатиш ёки қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича аниқ ихтисосликка эга бўлиши; шериклик ва рақобат тамойиллари асосида ўзаро алоқада бўлиши; расмий мақомга эга бўлиши ва ҳ.к.

Қурилиш кластерини шакллантиришда ўрта ва кичик бизнес муҳим рол ўйнайди, бу қурилиш саноатининг асосини ташкил этади. Минтақадаги қурилиш корхоналари интеграциясидан жуда катта ижобий таъсирларни ҳисобга олган ҳолда, дунёнинг кўплаб мамлакатларида кластерларни яратиш ва ривожлантириш жараёни рағбатлантирилмоқда.

Таҳлиллар шуни кўрсатдики, минтақадаги қурилиш комплексини кластерлаш куйидаги афзалликларни беради: минтақавий қурилиш кластерлари иштирокчиларга янги технологиялар, билимлардан фойдаланиш ва қўшма илмий тадқиқот ишларини олиб бориш имкониятини беради; кластер корхонаси ўз фаолиятига инновация элементларини киритиш, ички ихтисослашувни ривожлантириш ва ишлаб чиқариш миқёсининг ошиши ҳисобига маҳсулот таннархини пасайтириш орқали кўшимча рақобатбардош устунликларни яратиш имкониятига эга; кластерда кичик ва ўрта бизнес каби мослашувчан тадбиркорлик тузилмаларининг мавжудлиги туфайли минтақада иқтисодий ўсишни ривожлантиришнинг инновацион нуқталарини тезроқ шакллантирилади; қурилиш соҳасида кичик бизнесни ривожлантириш, уларнинг инвестиция манбаларига киришини осонлаштириш, фикр алмашиш ва мутахассислардан билимларни тадбиркорларга ўтказиш имкониятини беради; корхоналар менежерлари учун қурилиш мажмуасини кластерлаш давлат ва маҳаллий ҳокимият даражасида кластерга кирувчи корхоналар манфаатларини янада самарали ҳимоя қилишга шароит яратади.

2-расм. Қурилиш материаллари саноатини ривожлантиришда кластер ташкил этишнинг илмий асослари

2-расмдан кўриниб турибдики, қурилиш кластерини ташкил этишнинг илмий асосларини яратилиши натижасида, минтақадаги меҳнат ресурсларини иш билан таъминланишини яхшилашга, ҳудудлар имкониятларидан фойдаланиш даражасини оширишга, ишлаб чиқариш ва илмий тадқиқотлар интегратсиясини ривожланишига ва пировард натижада ҳудуд экспорт салоҳиятини оширишга эришилади.

Минтақавий қурилиш кластерлари, жалб қилинган корхоналарнинг саъй-ҳаракатларини бирлаштиради, энг муҳим қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқарибгина қолмай, ишлаб чиқарилган маҳсулотларни сотиш билан шуғулланади, бу эса янги технологияларни жорий этиш, юқори технологик ишлаб чиқаришларни ривожлантириш учун зарур шарт-шароитларни яратади, бу эса пировардида рақобат шароитида минтақа иқтисодиётининг барқарор ривожланишига ҳисса қўшади. Минтақавий кластерлар минтақада йирик инвестиция лойиҳаларини амалга оширишда бўғин бўлиб хизмат қилади. Улар минтақавий ривожланиш жараёнларини миллий иқтисодиётнинг барча тармоқларини ривожлантириш билан бирлаштирадидилар, мақбул ечим учун зарур шарт-шароитларни яратадилар. Бундан ташқари, кластер тузилмалари минтақавий ва республика даражаларида минтақавий ва устувор лойиҳаларни амалга ошириш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Демак, кластерни шакллантириш давлат ташаббуси билан давлатнинг тегишли минтақавий сиёсатига таяниб олиб борилсада, якка тартибдаги қурилиш компанияларининг “пастдан юқорига” тамойили асосида кластерларни шакллантириш ва интегратсиялашишга ташаббуси билан бошланади.

Хулоса. Кўпгина ҳолларда, ушбу жараён кластерларни яратиш соҳасидаги мутахассислар деб аталадиган мутахассислар гуруҳини ўз ичига олади. Ушбу мутахассислар, агар мавжуд қурилиш компаниялари тармоғига таъсир ўтказа олсалар ёки ушбу компаниялар ва бошқа ташкилотлар ўртасида стратегик альянслар туза олсалар, кластерни ривожлантиришни бошлашлари мумкин.

Кластерни яратиш шартлари ишлаб чиқаришни байналмилаллаштириш, иқтисодий тизимларнинг глобаллашуви, экологик муаммоларнинг долзарблиги, алоҳида фирмалар ёки ташкилотларнинг эҳтиёжлари ёки ишлаб чиқаришга илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларини жорий этиш натижалари билан ҳам боғлиқ бўлиши мумкин. Улар ривожланишнинг миллий ва минтақавий стратегик мақсадларидан, қонунчиликка ёки тадбиркорлик субъектлари тамойилларига ўзгартиришлар киритилишидан келиб чиқмоқда. Мамлакат минтақаларида кўпинча иқтисодий ихтисослашуви, қурилиш компанияларининг рақобатбардошлиги ва қурилиш вазифалари ва иншоотларининг ишлаш ҳажми жиҳатидан сезиларли фарқлар мавжуд. Бу маҳаллий, минтақавий, республика ёки глобал даражада ички ва ташқи ресурсларни бирлаштириш орқали яратилиши мумкин бўлган барқарор рақобатбардош устунликдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Татарина И. П., Шевцова В. В. Кластер – как основание новой модели пространственного развития российской эконом // Альманах современной науки и образования. – Тамбов, 2012. – № 4 (59). – С. 203–206.
2. Гудкова А. А. Формирование и развитие региональных инновационно-технологических кластеров / Научное, экспертно-аналитическое и информационное обеспечение национального стратегического проектирования, инновационного и технологического развития России / Труды Шестой Всероссийской научно-практической конференции. – М., 2010. Ч. 2. – С. 192.
3. Татарина И. П., Шевцова В. В. Кластер – как основание новой модели пространственного развития российской экономики.... – С. 203.
4. Ткачук Л. Т., Корж А. С., Короткова Г. К. Кластерные инициативы в экономикетенденции развития и проблемы реализации // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. – СПб., 2015. – № 3 (221). – С. 53.
5. Петров А. П. Теоретико-методологические основы формирования социально-ориентированного кластера в регионе. Диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. – Екатеринбург, 2014. – С. 163.
6. Татарина И. П., Шевцова В. В. Кластер – как основание новой модели пространственного развития российской экономики.... – С. 203.
7. Гайнутдинов Э. Ф. Особенности формирования кластерных структур в России (методологический аспект) // Финансы и кредит. – М., 2014. – № 20 (596). – С. 10.
8. Шахшаева Л. М. О роли кластеров в модернизации экономики региона [электронный ресурс]. – Режим доступа // http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2015/18/-eco-nomics/shakhs_haeva.pdf.
9. Шахшаева Л. М. О роли кластеров в модернизации экономики региона // http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2015/18/-eco-nomics/shakhshaeva.pdf
10. Ажимов Т. З. Анализ потенциала кластеризации инвестиционно-строительного комплекса Республики Татарстан // УЭКС (Электронный журнал). – 2015. – №11(2)/2015 // <http://uecs.ru/uecs-84-842015/item/3871-2015-12-29-08-01-17>.
11. Агеева Д. Р. Совершенствование механизма устойчивости промышленного предприятия на основе кластерного подхода//Диссертации на соискание ученой степени кандидата Экономических наук. – М., 2009. – 199 с.
12. Агеева Д. Р. Совершенствование механизма устойчивости промышленного предприятия на основе кластерного подхода. Диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Москва, 2009. – С. 67.
13. Агеева Д. Р. Совершенствование механизма устойчивости промышленного предприятия на основе кластерного подхода... – С. 69.